

Den darwinistiske etiks vanskeligheder

Af Peter Øhrstrøm

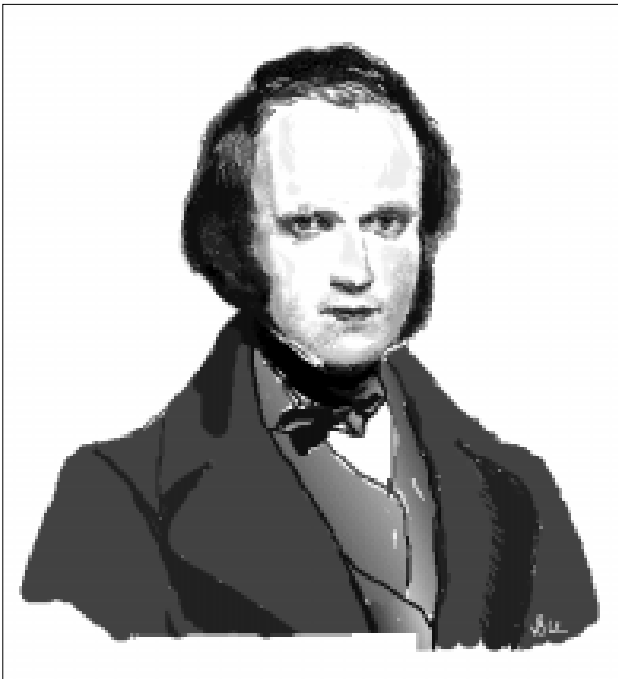

Evnen til at tænke i etiske kategorier (godt og ondt) er et af de menneskelige træk, som oftest nævnes, når man skal forklare forskellen mellem dyr og mennesker. De allerfleste er enige om, at moralsk ansvarlighed entydigt er knyttet til mennesket, idet det ikke giver mening at holde et dyr moralsk ansvarligt for dets handlinger. Men hvor kommer etikken fra? Ud fra en kristen skabelsestanke vil man straks svare, at menneskets indsigt i moralske kategorier hænger uløseligt sammen med den plads, som mennesket ved dets skabelse er givet i naturen. Mennesket er skabt med en mulighed for at indse sit moralske ansvar over for andre mennesker og over for resten af skaberværket. Det hænger igen sammen med, at mennesket ikke bare er en fysisk/kemisk størrelse, men et væsen, der til forskel fra dyrene, også har ånd. I bibelsk sammenhæng udtrykkes denne afgørende forskel ved, at mennesket er skabt i Guds billede.

Det er oplagt, at nogle af de allermest konstruktive bidrag til afklaring af etikkens grundlagsspørgsmål kommer fra teologer og filosoffer, som arbejder ud fra et kristent verdensbillede og menneskesyn. Men hvad kan man ud fra andre positioner end den entydigt kristne sige om moral og etik? Og endnu mere generelt: Hvordan kan man nærme sig spørgsmålene om moral og etik ud fra en almenmenneskelig tankegang, som ikke forudsætter en bestemt guds-tro? Disse spørgsmål har en lang historie. Både den græske oldtid (hvorfra vi har ordet 'etik') og den romerske oldtid (hvorfra vi har ordet 'moral') har leveret væsentlige bidrag i denne sammenhæng. Det gælder også de filosofiske overvejelser, hvor etikken som regel står for spørgsmålenes mere principielle aspekter, og hvor moral ofte står for den mere praktiske side af sagen. Mens der ikke kan være tvivl om, at

der med filosofisk afsæt er udformet mange værdifulde bidrag til det moderne menneskes muligheder for selvforståelse, er det på den anden side også klart, at den rent materialistiske tænkning har haft store problemer med at forholde sig til etikens væsen. Menneskets særlige ansvarlighed i moralsk henseende forekommer uforståelig ud fra rent materialistiske og biologiske overvejelser. Hvis mennesket ikke er andet end en yderst kompliceret materiel størrelse, som ikke refererer til en højere bevidsthed i verden, men kun er sig selv, fremtræder menneskets oplevelse af moralsk ansvar som et besynderligt fremmedelement. Hvordan kan man ud fra et ateistisk og materialistisk verdensbillede forklare forekomsten af det moralske ansvar? Det forekommer ud fra en materialistisk tankegang nærliggende at se moral som en praktisk illusion – en form for indbildning, som har bidt sig fast i vor bevidsthed, fordi den indebærer en vis fordel i den store kamp om arternes overlevelse.

Sådanne spørgsmål om etikens status og oprindelse var yderst centrale i 1800-tallet, hvor mange ledende intellektuelle forsøgte at lægge afstand til den traditionelle kristne opfattelse af mennesket som skabt i Guds billede. Det var specielt positiverne, som var ude i dette ærinde. De ville fjerne alle elementer af religion og metafysik fra opfattelsen af naturen og tilværelsen som helhed. De ville reducere alt i tilværelsen til det, der kan måles, vejes, observeres, og de ville ikke anerkende eksistensen af åndelige realiteter. Men der var også andre intellektuelle, som nok var påvirket af disse ateistiske strømninger, men som af forskellige grunde ikke ønskede at udtrykke sig helt så kategorisk. Blandt disse lidt mere 'moderate' intellektuelle i 1800-tallets England er Charles Darwin en helt central skikkelse. Selv om han aldrig selv erklærede sig som ateist, men betegnede sig selv som agnostiker, er hans menneskesyn dog ikke til at tage

Den unge Darwin. Allerede tidligt var Charles Darwin optaget af de eksistentielle spørgsmål i relation til menneskets oprindelse. Charles Darwin, 1840 (tegning af Soshichi Uchii)

fejll af: Han ville præsentere mennesket (og dermed alle de specielt menneskelige træk) som et resultat af den naturlige udvælgelse. Darwins skrifter viser, at han var opmærksom på, at etikken udgjorde et problem i forhold til hans teori. Spørgsmålet om moralens status synes allerede tidligt at have optaget ham meget. Allerede i oktober 1838 skrev han i sin dagbog:

Der er to klasser af moral-filosoffer. Den ene siger, at vor grundregel i livet er at producere den største lykke. De andre siger, at vi har en moralsk sans. Men min opfattelse forener de to og viser, at de er stort set identiske. Det, der har ført til det største gode, eller snarere det, som var nødvendigt for det gode i det hele taget, er de instinktive moralske sanser (og det alene kan forklare, hvorfor vor moralske sans inddrager hævn)... Samfundet kunne ikke fortsætte uden denne moralske sans - lige så lidt som en bikube kunne blive ved at eksistere under biernes instinkter. [Old & Useless Notes 30, Barret et al., 1987, 609]

Citatet viser, at Charles Darwin allerede tidligt var meget opmærksom på de nye tendenser i den moralfilosofiske tænkning, som få år senere førte til John Stuart Mills (1806-73) reformulering af nytte-etikken (utilitarismen), som frem-

trådte som en udløber af positivismen. Med utilitarismen gjorde man etikken til et regnestykke og undsagde den kristne tradition, som havde peget på menneskets iboende opmærksomhed på etiske kategorier, og som havde forklaret denne med henvisning til, at mennesket er skabt i Guds billede. Darwin forsøgte med sin teori at forene de to positioner, idet han på den ene side ville fastholde, at mennesket har en iboende moralsk sans, men på den anden side ville hævde, at denne sans kunne forklares rent biologisk som et instinkt. F.eks. pegede han på, at vor moralske sans fremtræder med trangen til hævn som en tydelig komponent. Darwin så tydeligvis hævnen som et tegn på, at den moralske sans er blevet til i kampen for overlevelse. Men allerede her får man øje på et grundproblem i Darwins forklaringsmodel. Det er jo bestemt ikke altid, at vi finder hævn etisk set i orden! I sammenhæng med sådanne situationer får man altså brug for at kritisere den moralske sans moralsk. Men hvordan kan det lade sig gøre? Kan man kritisere den moralske sans med den moralske sans? Næppe, hvis den moralske sans anskues som noget rent biologisk uden nogen højere (eller dybere) begrundelse. En egentlig kritik af vor moralske sans må jo forudsætte en etisk standard, der er højere end og logisk uafhængig af vor moralske sans. Men hvorfra kommer denne højere etiske standard? Den synes næppe at kunne finde noget hjemsted i det tankeunivers, som Darwin opererede med.

Darwin havde mange kristne venner og bekendte. En af dem var pastor Leonard Jenyns, som havde store problemer med Darwins tanker om menneskets afstamning. Jenyns kommenterede i et brev til Darwin synspunkterne i *Arternes oprindelse* fra 1859 på denne måde:

Det er ikke let for mig at forlige mig med den ide, at menneskets rationelle evner og frem for alt dets moralske sans skulle være erhvervet fra irrationelle forfædre, alene ved naturlig udvælgelse - selv om der skulle være tale om en gradvis erhvervelse over så lang tid som der skulle til. Det forekommer mig, at man dermed fjerner det Guds billede, som udgør det uoverstigelige skel mellem menneske og dyr. [Brev til Darwin, Jan. 4, 1860. Wilson, 1970, 351.]

Der kan ikke være tvivl om, at Darwin i høj grad følte sig tiltrukket af det kristne syns-

punkt, som indebærer, at der er en guddommelig styring eller plan bag verden som helhed. Men som følgende citat viser, var Darwin på dette punkt meget usikker. Han så sig hverken i stand til at tro på den generelle plan (styring) eller på tilfældighederne som eneste baggrund for verdens sammensætning:

Jeg ved med mig selv, at jeg her befinder mig i et håbløst mørke. Jeg tror ikke, at verden, som vi ser den, er et resultat af tilfældigheder; og dog kan jeg ikke se hver enkelt ting som resultat af en plan. [Citeret fra Gregeresen 1993, p. 245]

Når Darwin ikke kunne forlige sig med tanken om guddommelig styring, hang det tilsyneladende sammen med, at han havde problemer med tanken om en god Gud bag alting. Han skrev:

Det var ikke min mening at skrive i en ateistisk ånd. Men jeg indrømmer, at jeg ikke så tydeligt som andre, og som jeg gerne ville, er i stand til at se beviser på planmæssighed og godhed omkring os. Jeg synes, at der er alt for megen ulykke i verden. Jeg kan ikke få mig selv til at tro, at en god og almægtig Gud med overlæg kan have skabt ... snyltehveps med den udtrykkelige hensigt, at de skulle finde deres føde i kålormens levende legeme, - eller kan have skabt katten med den hensigt, at den skulle lege med musen... [*The Correspondence of Charles Darwin 1860* (1993), Vol. 8, p. 674.]

Darwin tolkede altså forholdene i dyreriget etisk. Forholdene mellem snyltehvepsen og kålormen, mellem katten og musen etc. tyder ifølge Darwin ikke på, at der står en god Gud bag det hele. Men Darwin forklarer ikke, hvordan en god Gud efter hans mening skulle have skabt verden. Ville det bedste efter hans opfattelse være en verden, hvor ingen kålorm bliver fortæret af nogen snyltehveps, og ingen mus bliver ædt af nogen kat, dvs. sandsynligvis en verden helt uden snyltehveps og helt uden katte! Det kunne jo være, at enhver logisk mulig, alternativ verden ud fra en samlet betragtning ville være en forringelse. I det tilfælde vil den aktuelle, fysiske og biologiske verden altså være den bedst tænkelige verden, som Gud netop derfor har valgt at virkeliggøre. Sådan tænkte den store filosof Leibniz om forholdet. Og hvis det hænger sådan sammen, må man netop sige, at

verden er udtryk for Guds visdom og Hans godhed.

Man kan også kritisere selve grundlaget for Darwins argumentation, som jo indebærer, at man kan overføre den menneskelige erfaring om lidelse og død til kålormens og musens livsverden. Det synes at være en argumentation, som antager en ganske ubegrundet og urimelig analogi mellem menneskets og dyrenes livsverden (en såkaldt antropomorfisme).

Endnu mere interessant er det måske, at selve Darwins tænkemåde forudsætter en overordnet etisk standard. Darwin gør sig jo tydeligvis til dommer over, hvad guddommelig godhed burde indebære. Han forudsætter altså et begreb om godhed, som går forud for naturen. Det er svært at komme uden om, at han netop dermed forudsætter det absolut gode, hvis eksistens han i øvrigt vil problematisere. Det kan ses som en understregning af, at det er meget vanskeligt – måske helt umuligt for os – at borttænke de moralske kategorier som objektivt givne.

Darwin søgte at løse de begrebsmæssige problemer ved at analysere de etiske begreber og argumentere for, at de alene beror på begreber, som ikke i sig selv er etiske. Det moralsk gode beskrives med henvisning til konkrete menneskelige handlinger, som knytter an til bestemte følelser og evner, og ikke forudsætter et objektivt eksisterende værdisystem. I den forbindelse var den menneskelige samvittighed for Darwin den vanskeligste nød at knække. Han forsøgte at forklare fænomenet ud fra instinkter og refererede i den forbindelse til studier af dyrs, f.eks. hundes, adfærd i de tilfælde, hvor dyrene har fraveget indlærte adfærdsmønstre [Desmond & Moore p.269]. Igen er det en yderst antropomorf argumentation, som benyttes, og som leder frem til den konklusion, at samvittigheden er blevet til som et resultat af naturlig udvælgelse. Den ses som en instinktiv funktion i os, som er erhvervet gennem generationer og har vist sig at være en fordel for os som art. Darwin siger det på denne måde:

Den moralske sans frembyder måske den bedste og højeste adskillelseslinie mellem mennesket og de laverestående dyr; men jeg behøver ikke at sige noget om dette emne, da jeg så nylig har gjort mig umage for at vise, at de sociale instinkter – det første princip i

Herbert Spencer (1820-1903) var højt agtet af Charles Darwin og blev tidligt talsmand for darwinistisk teori om moralens oprindelse. Spencers teori er nu stort set opgivet.

menneskets moralske grundlov – ved hjælp af aktive intellektuelle evner og vanens virkning naturligt fører til den gyldne lov: 'Gør mod andre, som du vil, at andre skal gøre mod dig', og dette er moralens grundlov. [Julian Huxley, *Darwin*, Martins Forlag 1940, p. 163]

I øvrigt var det først og fremmest Herbert Spencer (1820-1903), som blev talsmand for darwinistisk teori om moralens oprindelse. Selv om Spencer formulerede sig på måder, som Darwin ikke selv ville have valgt, er det klart, at Darwin satte Spencer meget højt. I 1870 skrev Darwin til en ven, at han regnede med, at eftertiden ville se Spencer som en af de største filosoffer fra hans tid [Rachels p. 63]. Det kom ikke til at holde stik, selv om Spencer i sin samtid fik stor betydning for udførmningen af den darwinistiske tænkning - ikke mindst i USA. Spencer foreslog en definition af "den moralsk gode adfærd" som "den højt udviklede adfærd", dvs. den adfærd, der fører til mange efterkommere og langt liv. Spencers teori kom i begyndelsen

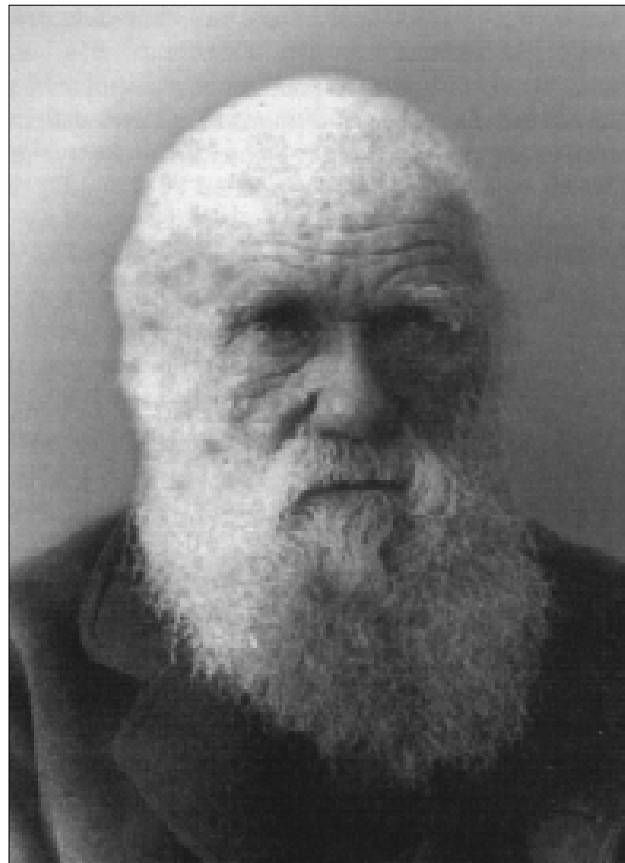
af 1900-tallet i store vanskeligheder – ikke mindst pga. G. E. Moores berømte bog *Principia Ethica*, som udkom i 1903. Moore påpegede, at der er store principielle forskelle på "den moralsk gode adfærd" og "den højt udviklede adfærd". Hvis man vil definere den moralsk gode handling ved hjælp af biologiske termer, begår man ifølge Moore den såkaldt naturalistiske fejlslutning, idet man slutter fra, at noget *er* på en bestemt måde, til, at det *bør* være på en bestemt måde. Moores analyser blev hurtigt opfattet som så overbevisende, at Spencers teorier stort set blev opgivet. Det betød ikke, at tilhængerne af den darwinistiske idé om moralens oprindelse måtte opgive, men blot at de måtte søge andre veje end den, som Spencer havde foreslået.

Tilhængere af en darwinistisk model for etikens oprindelse har på forskellig vis søgt at bakke synspunktet op med empiriske undersøgelser af dyrs adfærd. Det er da også oplagt, at dyr i mange tilfælde handler på måder, som antropomorft tolket (dvs. tolket i sammenligning med mennesket) må anses for moralsk gode. Mange dyr passer f.eks. deres unger på enestående vis, og der findes mange eksempler på hengivenhed mellem dyr. P.C. Jersild giver i sin bog *Darwins ufuldendte* [1998] eksempler på, at dyr oven i købet i visse tilfælde påtager sig at beskytte og værne handicappede artsfæller. F.eks. beretter han [p. 26], at der i 1982 i en abekoloni, der rådede over en mindre ø, blev født en blind rhesusabe, som gennem sit liv blev passet af nære slægtninge. Hver gang den blinde abe var i fare, var familiemedlemmer eller "venner" hurtigt fremme for at hjælpe den blinde abe. Tilsvarende observationer er beskrevet i en interessant artikel af psykologen Jessica C. Flack og zoologen Frans B.M. de Waal [2002], som argumenterer for, at man hos aber kan finde grundlæggende elementer til en moral, f.eks. hengivenhed, omsorg, trøst. Sådanne eksempler er naturligvis tankevækkende, men er det i virkeligheden rimeligt i disse tilfælde at tale om moralsk god adfærd blandt dyr? Det ville det efter min mening kun være, hvis man med rette kunne kalde et dyr moralsk ansvarligt. Hvis de omtalte aber blev betragtet som moralsk ansvarlige, ville det betyde, at man moralsk set ville kunne bebrejde andre aber, som ikke hjælper

deres handicappede artsfælle. Så vidt vil man vil ikke gå. Når det kommer til stykket, anskues hverken abers eller andre dyrs adfærd på den måde. Dyr er ikke moralsk ansvarlige. Grunden til de forskellige former for dyreadfærd – inklusiv de former for adfærd, som minder os om moralsk god adfærd hos mennesker – må alene søges i dyrenes instinkter. Det store spørgsmål er så, om Darwin har ret i, at disse instinkter ved naturlig udvælgelse gennem lang tid kan føre frem til den type moralsk sans, som mennesket har. Selve forekomsten af adfærd, der minder os om menneskelig moral, er naturligvis ikke noget tvingende argument for den darwinistiske position. Selv hvis man anerkendte, at visse typer af dyreadfærd bør ses som udtryk for, at dyr har visse enkle moralske normer, er der ikke dermed noget argument for, at disse normer er opstået alene ved naturlig udvælgelse. Sådanne normer ville oplagt kunne forstås ud fra en skabelsestankegang som en del af de pågældende arters skabte natur. Argumenterne fra de i øvrigt spændende studier af dyrs adfærd afgør således ikke spørgsmålet om moralens oprindelse.

Lad os se lidt nærmere på Darwins forslag til en naturalistisk forklaring på fremkomsten af den moralske sans. Denne sans skal ifølge Darwin ses som visse instinkter i mennesket kombineret med fornuften. I hans selvbiografi pegede Darwin på, at religiøse og moralske instinkter kunne være opstået ved naturlig udvælgelse på samme måde som abers frygt for slanger. Kan Darwin have ret? Kan den gyldne regel i dens fulde omfang faktisk være opstået som et resultat af naturlig udvælgelse i kombination med fornuften? Man kan se på reglen på tre forskellige måder eller niveauer svarende til tre former for altruisme:

1. Den gyldne regel kan opfattes som et middel til at få andre til at behandle mig på en bestemt måde.
2. Den gyldne regel er et udtryk for den uegennyttige adfærd, som jeg bør bestrebe mig på at vise over for mine landsmænd/stammefæller.
3. Den gyldne regel er et udtryk for den uegennyttige adfærd, som jeg bør bestrebe mig på at vise over for ethvert medmenneske.

Den ældre Darwin

Naturlig udvælgelse kan bruges til at begrunde de to første former for altruisme, idet der her er tale om adfærd, der fremmer overlevelsen – henholdsvis min egen og stammens/folkets. Derimod kan naturlig udvælgelse ikke begrunde den tredje form for altruisme. Her er der jo tale om en adfærd, som ikke kan siges at fremme min eller mine medmenneskers overlevelse. Det ligger oven i købet i dette bud, at jeg skal elske mine fjender – altså folk, som på ingen måde vil fremme mine egne eller min stammes (mit folks) overlevelseshens og formeringsmuligheder, tværtimod!

Den tredje form for altruisme kan altså ikke forklares med henvisning til naturlig udvælgelse. Og det er efter min mening netop den form for altruisme, som er det mest ægte udtryk for menneskets indsigt i etisk ansvarlighed. Fra alt levende og i særlig grad fra et medmenneske (landsmand som fremmed) udgår der, som den danske teolog og filosof K.E. Løgstrup har påpeget, en fordring, som kalder på min ansvarsfølelse og deraf følgende handling. Det er baggrunden for den uegennyttige barmhjertighed

Emma Darwin, gift med Charles, varen overbevist kristen. Meget tyder på, at hun var dybt bedrøvet over de synspunkter om moral, som hendes mand gav udtryk for.

og for vort etiske ansvar for næsten, som det forekommer ret så udsigtsløst at ville forklare med henvisning til naturlig udvælgelse.

I det hele taget har Darwin i sine betragtninger om etikken oprindelse ikke meget at sige om det etiske ansvar. Det hænger sammen med, at selve tanken om etisk ansvar bliver noget ganske problematisk i det darwinistiske univers. Eftersom etikken ifølge Darwin er et produkt af naturlig udvælgelse, kan man ifølge Darwin heller ikke bebrejde det menneske, der handler uetisk. Allerede i 1838 skriver han i sin dagbog: "Ondskab er ikke mere menneskets fejl end legemlig sygdom er det" [Desmond & Moore p. 263]. Hvis et menneske handler uetisk eller ligefrem ondt, må det altså ifølge Darwin skyldes, at det menneske ikke har fået udviklet de moralske instinkter, således at de kan fungere sammen med fornuften på samme måde, som det normalt sker hos andre mennesker. Her er Darwin på direkte kollisionskurs med gængs

kristen teologi, som jo vil pege på, at alle mennesker har syndet, og at alle mennesker er skyldige, idet de har forbrudt sig mod moralske normer, som de sådan set godt kendte, da de forbrød sig mod dem. Netop derfor er de ansvarlige.

Darwin selv var tydeligvis et etisk set godt menneske. Han var imødekommende og venlig. Vurderet ud fra den naturlige udvælgelse måtte han selvfølgelig se i øjnene, at de syge, degenererede og uegnede må bukke under i overensstemmelse med naturens orden. I praksis kunne Charles Darwin dog ikke bare acceptere konsekvenserne af en rå naturlig udvælgelse. Han sendte midler til forskellige former for velgørenhed i Downe, og han hjalp sin søn til et godt job i bankverdenen. Ironisk nok pegede han i den forbindelse på, at han om nogen måtte have en særlig ret til at ødelægge den naturlige udvælgelse, hvor han havde lyst til det [Desmond & Moore 1991, p.522]. Det viser i det mindste, at der i Charles Darwins egen personlige verden rådede en vis uafklarethed omkring, hvad der for ham skulle være god moral.

Charles Darwins selvbiografi blev udgivet i 1885 – 3 år efter hans død – redigeret af sønnen Frank. Under arbejdet med udgivelsen af sin mands selvbiografi sendte Emma følgende tankevækkende brev til Frank:

Der er en sætning i selvbiografien, som jeg meget gerne vil have udeladt, til dels fordi din fars opfattelse af, at al moral er opstået gennem evolution, er smertefuld for mig; men også fordi sætningen – hvis den kommer med – vil give læseren en slags chok og give anledning til den ganske vist uretfærdige opfattelse, at din far så på al gudstro på samme måde som nedarvede aversioner og lignende som f.eks. frygt for slanger. Jeg tror, at dette indtryk af manglende respekt vil forsvinde, hvis man udelader den første del med illustrationen om aberne og slangen. Jeg tror ikke, at du behøver at spørge William om denne udeladelse, eftersom den jo ikke vil forandre hovedsigtet i selvbiografien. Jeg ville ønske, at vi kunne undgå at støde din fars religiøse venner, som var så dybt knyttet til ham ... [Barlow p. 93 ff.]

Vi føres med denne brevttekst lige ind i en meget smertelig konflikt i Darwins familie. Charles' hustru Emma var en overbevist og meget enga-

geret kristen. I den sætning, som hun her ønsker slettet, sammenligner Darwin fremkomsten af den moralske sans med udviklingen af frygt for slanger hos aber. Charles havde respekt for Emmas kristne tro, ligesom han også respekterede de religiøse overbevisninger, som i øvrigt fandtes i vennekredsen. Han ville derfor givetvis have accepteret sletningen af den stødende sætning. Men der kan næppe være tvivl om, at han faktisk mente, at den moralske sans hos mennesket var udviklet som et instinkt på linje med andre dyrs instinkter, som har givet dem fordele i kampen for overlevelse.

Meget tyder på, at han helt til det sidste spekulerede over livets store spørgsmål, herunder fremkomsten af den moralske sans hos mennesket. I *Menneskets Afstamning (The Descent of Man)* skrev han:

Dette udsagn forekommer mig i høj grad sandsynligt – nemlig at et hvilket som helst dyr med udviklede sociale instinkter ... uundgåeligt vil erhverve en moralsk sans eller samvittighed, så snart dets intellektuelle kapacitet er blevet så udviklet som i mennesket. [Darwin 1875, p. 98]

Tydeligvis har Darwin også af og til overvejet en religiøs tolkning af denne position, dvs. at Skaberen har installeret naturlig udvælgelse i naturen, således at etikken nødvendigvis må dukke op, når et bestemt udviklingstrin nås. (Se mere om hans syn på kristendom i ORIGO nr. 64, 72 og 73, jf. referencerne). Men det er i den forbindelse værd at minde om, at naturlig udvælgelse som nævnt ikke vil kunne forklare de mest spændende former for menneskelig altruisme. Hertil kommer, at den darwinistiske tankegang vedrørende moralen leder til en karakteristik af ondskaben som udtryk for en form for (undskyldelig) udviklingsfejl. Endelig synes der – som vi har set – at være en form for inkonsistens på spil, når det hævdes, at den moralske sans bliver til ved naturlig udvælgelse, men alligevel kan kritiseres etisk ud fra rationel og moralsk vurdering.

Eftersom det darwinistiske syn på moralens oprindelse er så svagt, som det faktisk er, forekommer det overraskende, at det stadig har så mange prominente tilhængere, som tilfældet er. Hertil vil tilhængerne af synspunktet sikkert bare sige, at der efter deres mening er en god grund til, at man må opgive at give dybere eller

højere årsager til den moralsk sans, og at man må opgive at gøre rede for, hvad sandhed er, når det drejer sig om etiske udsagn. ”Den gode grund” til denne kommen til kort er efter deres mening, at der simpelthen ikke findes dybere eller højere grunde til den moralsk sans, og at der *ikke findes* en objektiv sandhed om etiske spørgsmål. Udgangspunktet er her rent ateistisk. I sin relativt nye bog *The Myth of Morality* (2001) argumenterer den engelske filosof Richard Joyce for netop det synspunkt, at de, der mener, at der findes etisk sandhed eller objektive moralske værdier i tilværelsen, tager fejl på samme måde som dem, der før opdagelsen af ilt troede på phlogiston (et stof, der forsvinder, når noget brænder). Joyce hævder, at ligesom phlogiston ikke findes i virkeligheden, således findes etisk sandhed og objektive moralske værdier ikke i virkeligheden. Den moralske sans, som får mange mennesker til at tro på eksistensen af etisk sandhed og objektive moralske værdier, er ifølge Joyce ren illusion. Han siger det på denne måde:

Vi har udviklet os, så vi kategoriserer aspekter af verden ved hjælp af etiske begreber. Naturlig udvælgelse har forsynet os med en tendens til at opfatte verden med værdier, som den ikke har, og med krav, som den ikke stiller. [Joyce, 2001, p. 135]

Etikken er altså ifølge Joyce en myte. Den svarer ifølge ham ikke til noget virkeligt. På den anden side, er det ifølge Joyce en ganske praktisk myte. Det har vist sig at være en fordel for samfundet og for menneskeheden som helhed at lade som om, myten beskriver et faktisk forhold. Han peger på, at ordet 'myte' også kan forstås i kulturel sammenhæng som noget meget afgørende – nemlig som en grundfortælling, som vi benytter til at få vor tilværelse og vort samvær med hinanden til at fungere.

Joyce anerkender altså, at vi som mennesker i hvert fald på vort nuværende udviklingsstade har brug for myten. Vi står os ved at lade som om, myten taler sandt. Joyce forestiller sig, at menneskeslægten engang ude i fremtiden vil være i stand til at se i øjnene, at der slet ikke findes etisk sandhed og objektive moralske værdier. Men indtil videre går det altså ikke at afsløre det!

For mig er det sigende, at Joyce må vælge at satse på bedraget. Til syvende og sidst må han

anerkende, at der er brug for moralen i det moderne samfund. Ud fra hans eget verdensbillede kan etikken kun opretholdes gennem installation i samfundet af en illusion, en usandhed.

Joyces valg af usandhed frem for sandhed forekommer ganske uholdbart og utilfredsstillende ud fra en videnskabelig og ud fra en logisk synsvinkel. Sandhed bør være dyrebar for ethvert menneske – og da ikke mindst for en forsker. Samfundet bør ikke bygges på et bedrag. Men selve det, at det moderne samfund åbenbart har brug for at tro det, som ifølge Joyce er fejlagtigt, gør det nærliggende at overveje, om det i virkeligheden ikke er Joyce og tilhængerne af en darwinistisk model for etikens oprindelse, som har taget afgørende fejl. Positionen medfører i hvert fald – som vi har set – en række urimeligheder. Som en skærende kontrast hertil, kan man konstatere, at man konsistent med al god videnskab og alle almenmenneskelige grunderfaringer kan opfatte den moralske sans og erkendelsen af det moralske ansvar som udtryk for, at livet er en gave, og at mennesket er skabt som meget mere end bare et materielt system.

Referencer

Andreassen, Jostein: 'Gud og Darwin' I-II, *ORIGO* nr. 72 & nr. 73

Barret, P.H. et al., eds. (1987) *Charles Darwin's Notebooks, 1836-1844*, Cambridge: Cambridge University Press, 1987

Barlow, Nora (ed.), *The Autobiography of Charles Darwin 1809-1882*, Norton 1958

Darwin, Charles: *The Descent of Man*, second edition, John Morray, London 1875

Desmond, A. & Moore, J.: *Darwin*, Penguin Books 1991

Flack, Jessica C. & de Waal, Frans B.M.: Darwinian Building Blocks of Morality in Nonhuman Primates, *Samfundøkonomen* 2002: 4, pp. 29-38

Gregersen, Niels Henrik (red.): *Naturvidenskab og livssyn*, Munksgaard 1993

Huxley, J., *Darwin*, Martins Forlag 1940

Jersild, P.C.: *Darwins ufuldendte*, Samleren 1998

Joyce, Richard: *The Myth of Morality*, Cambridge University Press 2001

Rachels, James: *Created from Animals. The Moral Implications of Darwinism*, Oxford University Press 1991

Wilson, L.G., (ed.) *Sir Charles Lyell's Scientific Journals on the Species Question*, New Haven: Yale University Press, 1970.

Øhrstrøm, P.: 'Skiftede Darwin mening umiddelbart før sin død?', *ORIGO* nr. 64